

4. Словник української мови: в 11 томах. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
5. Oxford Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com/>
6. Urban Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.urbandictionary.com/>

Чорна К.І.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІДІОЛЕКТУ І. ФРАНКА В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ЗАХАР БЕРКУТ»)

Ідіолект письменника є не просто системою засобів, якими він користується для вираження своїх ідей, а способом відображення реальності такою, якою її бачить автор. Саме через складові ідіолекту знаходить своє вираження позиція мовця щодо тих чи інших проблем виражальних засобів, які є рисами авторської мовотворчої індивідуальності та розкривають авторську картину світу [5, с. 6].

Неповторність творчої манери письменника визначається домінантами його ідіолекту. Існують різні тлумачення цього поняття. Проведений дефінітивний аналіз дозволив нам дійти висновку, що домінантою ідіолекту письменника є сукупність ознак його стилю, що реалізуються на різних текстових рівнях.

Враховуючи завдання нашого дослідження, ми вважаємо за доцільне використовувати термін домінанта ідіолекта, введений Ю. Проскуріною для перекладознавчого аналізу [4] та зупинитися на аналізі лексичного рівня ідіолекту повісті І. Франка «Захар Беркут».

Проаналізувавши ряд досліджень про мову творів І. Франка та провівши власне дослідження поетики повісті «Захар Беркут», можна зробити висновок, що в ієрархії ідіолекту письменника виділяють такі домінанти: історизми-реалії, діалектизми, фразеологізми, міфологічні символи.

Метою даного дослідження є аналіз в перекладознавчому аспекті історизмів-реалій, оскільки саме їх пріоритетність зумовлена жанровою природою твору.

На думку В. В. Коптілова, важливим завданням перекладача є не просто передати зміст, а й відчутти правильний мотив твору, інакше переклад перетвориться просто на переказ [3]. В. С. Виноградов у свою чергу наголошує, що заміна стилістично забарвленого висловлювання нейтральним може призвести до стирання колориту, і висловлювання перетвориться на

незабарвлене [2, с. 109]. У такому разі читач не зможе повністю сприйняти художній образ.

Отже, розглянемо особливості передачі історизмів-реалій при перекладі англійською мовою повісті «Захар Беркут». В основі нашого аналізу – переклад Т. Бореської, при цьому для порівняння залучаємо також переклади М. Скрипник та Дж. Віра.

Історизми-реалії в повісті можна умовно поділити на дві групи – власні назви та історичні реалії суспільно-побутового життя. Власні назви найчастіше передаються способом **транскодування** (транскрипція, транслітерація або їх поєднання) або **транслітерацією з подальшою експлікацією**. Як зазначає К. О. Буслаєва, доречність транскрибування передусім цих реалій полягає у тому, що через важливість денотатів вони мають шанси ввійти з часом у периферійні шари словникового складу мови-сприймача [1, с. 32]. Спосіб транскодування найчастіше застосовують при передачі звучання українських топонімів, антропонімів. Наприклад, а) антропоніми: *Мирослава – Miroslava, Данило – Danilo, Тугар Вовк – Tuhar Vovk, Романович – Romanovich, Максим Беркут – Maxim Berkut, Бесідник – Besidnyk, Акінтій – Akintiy, Бурунда – Burunda, Мстислав – Mstislav*; б) *потамоніми: Стрий – the Striy, Опір – the Opir, Яїк – the Yaik, Дон – the Don, Дніпро – the Dnieper, Сян – the San.*

Слід зазначити, що при передачі власних назв різні перекладачі повісті застосовують дещо відмінні перекладацькі прийоми. Так ім'я Мирослава Т. Бореська транслітерує як *Meroslava*, *Синевід* як *Senevid*, а М. Скрипник – відповідно *Miroslava* і *Sinevid*, українську літеру «в» Т. Бореська передає через англійську “w”: *Романович – Romanowich*, а М. Скрипник – через “v”: – *Romanovich*.

Ще один спосіб передачі власних назв – транслітерація з подальшою експлікацією – в більшій мірі властивий для перекладу М. Скрипник. Наприклад, *Галич – Halych (a township on the Dniester, which was a capital of the Halych Principality in 1140 – 1255); сажинь – sagen (an old Rus measure of about seven English feet); Стрий і Опір – the Striy and the Opir (tributaries of the Dniester River, crossing Carpathian northern slopes)*. Транслітерація з подальшою експлікацією – ефективний спосіб максимальної передачі семантики реалій, але багатослівний, що призводить до з лінійного розширення тексту.

Історичні реалії суспільно-побутового життя також можуть передаватись способом транскодування та транслітерацією з подальшою експлікацією, що сприяє перенесенню читача в атмосферу чужого мовлення, наближує його до мови оригіналу. Наприклад, *теорбан – teorban, боярин – boyar, бегадур – bahadur, смєрд – smerd (a derogatory term implying a “stinking” peasant); трембіма – trembita (mountain horn – a folk wind instrument of Ukrainian mountaineers in the form of a long wooden horn two or three metres long)*. Але цим способи передачі побутових реалій не обмежуються. Ми виявили у текстах нашого дослідження такі перекладацькі прийоми: **калькування**

повне і часткове, міжмовна транспозиція, ситуативний відповідник, контекстуальна інтерпретація, описовий переклад.

Сутність калькування полягає у створенні нового слова або стійкого словосполучення у мові перекладу, яке копіює структуру лексичної одиниці оригіналу. У перекладах «Захара Беркута» знаходимо лише поодинокі приклади повних кальок (*великокняжий київський престол – the Grand Dukedom of the Kiev throne*). Частіше зустрічаються кальки, які частково перекладаються, а частково будуються з іншомовного матеріалу чи за іншомовним зразком: *Червона Русь – Red Rus, Тухольський прохід – Tukhlia Pass, медвідник – bear – sword, арпадська сторона – Arpad side*. На нашу думку, часто відтворення способом часткового калькування виявляється більш ефективним, ніж транслітерація з експлікацією, оскільки дозволяє уникнути багатослівності тексту перекладу.

Щодо міжмовної транспозиції (заміна української реалії реалією англomовного світу чи просто англійським словом, відповідним до контексту), знаходимо такі приклади: 1) Т. Бореська у виразі «Позвольте мені, бояри» замінює україномовну реалію на англomовну: “permit me, gentlemen”; 2) М. Скрипник замінює англomовними такі реалії: зуброві постоли – animals – hide footwear, сагайдак – quiver, дорожні бесаги – knapsacks; 3) Іменник «закличники» обидва перекладачі замінюють іншомовною реалією district herald (Бореська), heralds (Скрипник).

Використання ситуативного відповідника передбачає заміну реалії оригіналу реалією мови перекладу, яка, нехай і частково, у даній ситуації відповідає реалії оригіналу. Завдяки ситуативним відповідникам перекладач має змогу досягти різноманітності у перекладі однієї й тієї ж реалії оригіналу. В досліджуваному тексті використано три ситуативні відповідники до слова «полонина»: М. Скрипник передає поняття як “meadow”, *the mountain pastureland, the mountain meadow*, а Т. Бореська пропонує такі варіанти перекладу цієї реалії: *upland, pastures, pasturing grounds*. Слово «плай» в тексті М. Скрипник має 4 варіанти: *path, pathway, passageway, foot-path*.

При контекстуальній інтерпретації реалію передається за допомогою лексичної одиниці, яка логічно зв’язана з реалією оригіналу, однак не є її повним відповідником. Наприклад, у «Захарі Беркуті» зустрічається такий історизм-реалія, як «копа» у значенні «збори сільської громади для розв’язання судових та громадських справ». У перекладах пропонуються такі варіанти: 1) *кора, the community council* (Дж. Вір), 2) *assembly, the community council* (М. Скрипник) 3) *folk-mote* (Т. Бореська). Найбільш вдалим нам видається переклад Дж. Віра, бо транскрибоване слово “кора» підкреслює незвичність, небуденність явища, а експлікація стисло і точно передає його суть.

Найменш розповсюдженим способом передачі реалій у досліджуваних друготворах є описовий переклад, при якому дається тлумачення або опис реалії, але втрачається її національний колорит. Знайдено такі приклади описового перекладу: 1) *скитські монахи – a group of roving hermit monks,*

2) запічок – the brick oven, 3) загіряни – those beyond the mountains, 4) закамарок – a single corner.

Підводячи підсумки, наведемо такі лінгвостатистичні дані. В оригіналі твору нами виявлено 621 історична реалія, що складає 11,02 % словника повісті (5632 різних слів). Частота використання різних способів їх перекладу відображена у таблиці 1.

Таблиця 1

Спосіб перекладу реалії	Т. Бореська	М. Скрипник
Транскодування	48,95%	46,05%
Транслітерація з експлікацією	22,87%	32,37%
Калькування	15,46%	14,81%
Міжмовна транспозиція	3,86%	2,58%
Ситуативний відповідник	5,96%	1,93%
Контекстуальна інтерпретація	0,97%	0,97%
Описовий переклад	1,93%	1,29%

Проаналізувавши два переклади, можна сказати, що М. Скрипник намагається у більшій мірі зберегти етноспецифічну лексику, зокрема за допомогою транскодування та транслітерації з експлікацією, а Т. Бореська більше нейтралізує реалії, тим самим адаптуючи твір для сприймання англомовним читачем.

Список використаних джерел:

1. Буслаєва К. О. Особливості передачі українських реалій засобами англійської мови у перекладі історичної повісті І. Франка «Захар Беркут» М. Скрипник / К. О. Буслаєва // Вісник Запорізького державного університету. – 2000. – № 1. – С. 31-34.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общин и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М. : РАО, 2001. – 224 с.
3. Коптілов В. В. Першотвір і переклад / В. В. Коптілов. – К. : Дніпро, 1972. – 213 с.
4. Проскурина Ю. И. Доминанты идиолекта Ивана Франко и их передача в украиноязычных автопереводах / Ю. И. Проскурина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 8 (26): в 2-х ч. – Ч. I. – С. 139-141.
5. Скляренко О. Б. Жанрово-стилістична домінанта оповідань Інгеборг Брахманн : автореф. дис. ... к. філол. н. : спец. 10.02.04 – Германські мови / О. Б. Скляренко. – К. – 2013. – 20 с.